

Marmara Tıp Öğrenci Bilimsel Araştırma Kulübü (Öbak) Tarafından Düzenlenen Yaz Stajları Programı: Bir Memnuniyet Anketi Çalışması

Summer Internship Program Organized by the Student Scientific Research Club of Marmara University Faculty of Medicine: A Satisfaction Survey Study

Özlem Alhan¹, Gökhan Tazegül², Simge Yavuz¹, Aynur Er¹, Sinem Yıldız Inancı³, Berrak Ç. Yeğen⁴

¹Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Öğrencisi, İstanbul, Türkiye

²Akdeniz Üniversitesi Tıp Fakültesi, İç Hastalıkları Anabilim Dalı, Antalya, Türkiye

³Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Tıp Eğitimi Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

⁴Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi, Fizyoloji Anabilim Dalı, İstanbul, Türkiye

Anahtar Sözcükler:

Yaz stajları programı, Entegrasyon, Klinik deneyim

Key Words: *Summer internship program, Integration, Clinical experience*

ÖZET: Amaç: Öğrenci Bilimsel Araştırma Kulübü (ÖBAK), Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi bünyesinde öğretim üyelerinin katkıları ile 2012 yılı yaz döneminden itibaren Yaz Stajları Programı'nı (YSP) uygulamaya koymuştur. Çalışmanın amacı 2013 yaz döneminde tamamlanan stajlar hakkında katılımcılardan sistematik bir şekilde geri dönüşler toplayarak, tercihleri belirleyen faktörleri irdelemek, öğrencilerin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını ortaya koymak, genel tıp eğitimine yaptığı etkiler ve yaşanan olası sorunlar hakkında veri oluşturmak, sorunlara çözüm önerileri geliştirmek ve benzer etkinliklerin yapılmasının önünü açmaktır.

Gereç ve Yöntem: 2013 yazında staj yapmış öğrencilere yaş, sınıf, cinsiyet, not ortalaması, hangi anabilim dalında staj yapıldığı sorgulayan anket verilmiş ve stajdan memnuniyet, staj yapma nedenleri, stajların öğrenciye katkısına ilişkin görüşler ve programa ilişkin aksaklıklar/olumsuzluklar sorgulanmıştır.

Bulgular: YSP'de staj yapmak isteyen 140 öğrenci tarafından 164 staj başvurusu yapılmıştır. Staj programına temel, dâhili ve cerrahi dallardan 26 anabilim dalı destek vermiştir. YSP'ye katılmış olan tüm öğrencilerin % 81'i (n=99) araştırmaya dâhil edilmiştir. Araştırmaya katılanların % 66'sını (n=65) kadınlar oluşturmaktadır. Katılımcıların % 58'i (n=57) katıldıkları stajdan genel memnuniyetlerini "epey/son derece" olarak ifade etmiştir. Yaz tatillerini staj yaparak değerlendirme nedenlerinde en yüksek puanları sırasıyla "ilgi duyduğu konular hakkında bilgi edinmek", "laboratuvar, klinik, ameliyathane ortamlarına alışmak" ve "ileride derslerini ve doktorluk becerilerini geliştirmesine katkıda bulunacağı fikri" almıştır.

Sonuç: ÖBAK'ın düzenlediği seçmeli stajlar, klinik dönem öncesi dönemde öğrencilerin temel bilimlere ilişkin bilgilerin uygulamadaki kullanımını görecelik hasta/hastane ortamı ve tecrübeli hekimlerle erken dönemde karşılaşma olanağı tanırken, klinik dönem öğrencileri için ilgi alanlarına odaklanabilmek ve tecrübelerini arttırmak gibi olanaklar sağlamıştır.

ABSTRACT: Background: Starting by 2012 academic year, Student Scientific Research Club of Marmara University School of Medicine has organized an elective summer clerkship program (SCP) with contributions from academicians. This study aims to gather a feedback to identify the factors that determine the preferences of summer clerkship participants and the effects of SCP on the general medical education, to evaluate whether SCP was satisfactory or had problems, and to encourage the development of similar activities.

Methods: A survey questioning the students' age, sex, average grade and their choice of department for clerkship were given and their reasons of participation, satisfaction regarding the program, as well as the benefits and negative aspects of SCP were questioned.

Results: In the SCP 2013, 140 students have applied for 164 internships offered by 26 departments (basic, surgical and internal medicine). Ninety-nine surveys were collected back (RR: 81%) and 65 participants (66%) were female. Fifty-eight percent of participants stated that the general satisfaction in the program were "quite well/outstanding". The top reasons for applying to the program were "to gain knowledge on a specialty", "to be exposed to clinical/laboratory/operation room environment" and "to improve clinical skills for future use".

Conclusions: Elective SCP has provided an experience for pre-clinical students to meet patient and hospital atmosphere earlier in their education and to increase their knowledge in the application of basic sciences. Clinical students have benefited from electives as a way to increase their experience and focus on their fields of interest.

GİRİŞ

Tıp fakültesi öğrencilerinin, aldıkları eğitimden duydukları memnuniyetin, mezuniyet sonrasındaki kariyere bağlılık ve profesyonel davranışla ilişkisi literatürde ortaya konulmuştur ve bu konuyla ilgili değişkenleri daha detaylı anlamak üzere çalışma yapılması önerilmiştir (1). Sadeghi ve Hosseinian (2) klinik eğitimle ilgili

öğrenci memnuniyeti çalışmalarını ele aldıkları derlemelerinde en sık olarak orta ya da düşük derecede memnuniyet bildirildiği sonucuyla karşılaşmışlar, yüksek memnuniyet gösterme oranını düşük bulmuşlardır. İlgili çalışmalar, memnuniyeti bireyin benlik saygısı, hayattan aldığı tatmin gibi kişisel; öğretmenlerle olan ilişkileri gibi kişilerarası ve ders saati, hasta çeşitliliği, pratik egzersizlerin sayısı ve niteliği gibi organizasyonel boyutlarıyla ele almaktadır (3).

Organizasyonel boyutla ilgili bir unsur temel tıp bilimleri ve klinik derslerinin müfredatta yerleştirilme şeklindedir. Flexner raporuna dayanan (4), temel bilimler derslerinin klinik eğitim yılları öncesine yerleştirilmesi geleneği bu uygulamanın sınırlılıklarına dair bilimsel kanıtlar arttıkça değişmektedir. Birçok tıp fakültesi öğrencisi ve klinisyen, klinik dönem öncesindeki derslerin tıpla ilişkisinin sınırlı olduğunu düşünmektedir (5). Bu durum geleneksel uygulamada olan öğrencilerin önce temel bilimler derslerini öğrenmesi zorunluluğu sebebi ile temel bilim derslerinin alındığı ilk yıllarda tıba ilgilerini azaltabilir. Bu tür sorunları önlemek üzere temel ve klinik bilimlerin bir araya getirilmesini, eğitimin erken yıllarında klinik deneyim edinmeyi, araştırmacı-klinisyen ortaklığını ifade eden dikey; bilim dalları, konular ve dersler arasında birbirini tamamlayıcı birlikteliği ve uyumu ifade eden yatay entegrasyon uygulamaları yapılmaktadır. Entegrasyon, eğitimden memnuniyetin artmasını sağladığı gibi, biyolojik prensiplerin, mekanizmaların, temel kavramların anlaşılmasını desteklemekte ve yaşam-boyu öğrenme için temel hazırlanmaktadır (6). Ayrıca erken dönemde hasta ile karşılaşan öğrencilerin öğrenmeye olan ilgisinin arttığı ve kendilerini doktor gibi hissettikleri (7), klinikte gördükleri vakanın temel bilimlerdeki prensiplerini araştırmak üzere motive oldukları bildirilmektedir (8).

Entegre eğitim programının uygulandığı

Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi (MÜTF), tıbbi bilgi ve kanıta dayalı tıp, hekimlik uygulamaları, profesyonel davranış ve değerler olmak üzere 3 ana yeterliğe ulaşmayı hedeflemektedir (9). Programda ilk üç yılda yer alan Klinik Uygulamaya Giriş (KUG) bileşeni vasıtasıyla küçük gruplar halinde araştırma yapma, iletişim becerileri, Marmara Üniversitesi Eğitim ve Araştırma Hastanesi (MÜEAH) polikliniklerinde gözlem yaparak hastane ortamı ile tanışma ve birinci basamak sağlık hizmetleri uygulamaları kapsamında aile sağlığı merkezlerinde (ASM) hastayla iletişim, öykü alma, fizik muayene gibi deneyimlerinin geliştirilmesi amaçlanmaktadır (10, 11).

Tablo 1: ÖBAK hedef ve faaliyetleri

Hedefler:	Tıp Fakültesi öğrencilerinin, Bilimsel gelişme ve güncel yayınları takip etmesi Araştırmaları eleştirel bakış açısıyla yorumlayabilmesi Araştırma yapma konusunda motivasyonlarının artırılması
Faaliyetler:	Makale sunumları ile makale kulübünün yürütülmesi Paneller düzenlenmesi MUTFAK adlı kaliteli dergisinin çıkarılması YSP'yi organize etme MÜTF'nin KUG programı dahilinde Öğrenci Kongresi'nin düzenlenmesi

MÜTF bünyesinde öğrenciler tarafından kurulmuş olan Öğrenci Bilimsel Araştırma Kulübü (ÖBAK) (Tablo 1), kendi bünyesindeki öğrenci deneyimi paylaşımı toplantıları sonucu KUG programı kapsamında ASM ziyaretleriyle gerçekleşen hasta ile ilk karşılaşmaların öğrenciler tarafından yetersiz bulunduğunu ve ilk üç yılın programında bulunan seçmeli stajların ise daha çok paramedikal konularda olmaları nedeniyle hasta ile erken karşılaşma yönündeki ilgi, isteklere ve kariyer planlamasına hizmet etmediği sonucuna ulaşmıştır. Bu tür eksiklikleri gidermek amacıyla, inisiyatif olarak 2012 yılı yaz döneminden itibaren ilk kez bir öğrenci kulübü tarafından uygulanan Yaz Stajları Programı'nı (YSP) planlamıştır. Öğrenci kulübü tarafından planlanan bu staj programı 2 haftalık kısa süreli, kişilerin seçimine bağlı, bir sınav ile değerlendirmesi olmayan, öğrenim hedefleri belirlenmiş stajlar olarak planlanmıştır. Stajların planlanmasından sertifikasyonuna kadar tüm aşamalar öğrenciler

tarafından gerçekleştirilmektedir.

Yaz stajları, klinik eğitim öncesi dönemde öğrencilere, temel bilimlere ilişkin bilgilerin uygulamadaki kullanımını görerek, hasta, hastane ortamı ve tecrübeli hekimlerle erken dönemde karşılaşma olanağı tanırken; klinik dönem öğrencileri için ilgi alanlarına odaklanabilmek ve tecrübelerini artırmak gibi olanaklar sağlamayı amaçlamaktadır. Bu program vasıtası ile öğrencilerin akademisyenlerin danışmanlığında staj yaparak, erken dönemde klinik ortam ve uygulamalar ile tanışması sağlanmaktadır. Temel bilimlerde yapılan stajlarda ise, deneysel araştırma planlama ve yürütmenin genel ilkeleri, deney hayvanı kullanımında geçerli etik kurallar hakkında bilgi ve deneyim kazanılması amaçlanmıştır. Yaz stajları ile öğrencilerin not kaygısı olmadan istediği alanda uygulama ve gözlem yaparak, henüz eğitimini almadığı ya da bilgilerinin eksik olduğu hastalıkları/biyomedikal süreçleri görerek, kendi kendine araştırma ve öğrenme sürecine katılacakları öngörülmüştür. Bu çalışmanın amacı 2013 yaz döneminde tamamlanan stajlar hakkında katılımcılardan sistematik bir şekilde geri dönüşler toplayarak, tercihleri belirleyen faktörleri irdelemek, öğrencilerin beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını, bu anlamda memnuniyetlerini ortaya koymaktır.

GEREÇ VE YÖNTEM

YSP'ye katılım süreci

YSP oluşturulurken anabilim dalları başkanlarına ve/veya eğitimden sorumlu diğer öğretim üyelerine tanıtım amaçlı ziyaretlerde bulunuldu ve öğrencilerin yaz stajlarından beklentileri hakkında bilgi verildi. Bu bilgi ışığında anabilim dalları (AD), bünyelerindeki öğretim üyelerinin ortak kararı sonucunda YSP'ye katkı vermeyi onayladı ya da reddettiler. Staj

programına temel bilimler (11 AD'den 8'i), dâhili bilimler (19 AD'den 9'u) ve cerrahi bilimlerden (13 AD'den 8'i) toplam 25 AD katkı verdi. YSP, programa dâhil olan ana bilim dallarına ait yapılandırılmış stajların, her yıl için kontenjanları, tarihleri, stajın içeriği ve öğrenim hedeflerinin belirlenmesi ile ilgili soruların olduğu formlar gönderilerek oluşturulmaktadır. Formların toplanması sonucunda stajlar, programa dâhil olan ana bilim dallarına göre ayrı ayrı yapılandırıldı ve öğretim hedefleri belirlendi. Bölümlerden alınan kontenjanlar, staj tarih aralıkları ve öğrenim hedefleri ÖBAK internet sitesinden duyurularak öğrencilerin bir haftalık süre zarfında internet üzerinden formu doldurarak seçim yapmaları istendi. Daha sonra öğrencilerin AD ve staj aralığı tercihlerine göre yerleştirmeleri yapıldı. Stajlar, ikişer haftalık dönemler şeklinde düzenlendi ve zaman aralıkları uyumlu olduğu sürece kişilerin birden fazla staj yapmaya yönelik başvuruları kabul edildi. Stajlara yerleştirmeler yapıldıktan sonra bölümde iletişim kurulan öğretim üyesine (anabilim dalı başkanı veya staj sorumlusu), öğrencilerin isimleri ve iletişim bilgileri e-posta ile gönderildi. Öğretim üyesi staj boyunca öğrencilerden beklentilerini, staj programını ve kendi iletişim bilgilerini öğrencilere yine e-posta yoluyla bildirdi. Öğrencilerin staja katılımları yoklama ile kayıt altına alındı. Her stajın kendine ait belirlenmiş devamsızlık hakkı bulunmaktadır.

Katılımcılar

2012-2013 eğitim-öğretim yılını takip eden yaz döneminde staj yapmak isteyen 140 öğrenci tarafından 164 staj başvurusu (74'ü cerrahi, 52'si dâhili, 38'i temel bilimler) yapıldı. Dönem 1 (n=60), dönem 2 (n=32), dönem 3 (n=59) ve dönem 4'ten (n=13) olacak şekilde ilk 4 sınıftan staj başvuruları oldu. Beşinci ve altıncı sınıf öğrencileri programlarında yaz tatili olmaması sebebiyle başvuru yapamadılar. İki ayrı staj yapmak için başvuran 21 kişi; 3 staj yapmak için başvuran ise 2 kişi vardı. YSP

için başvuru yapmalarına rağmen, 19 öğrenci çeşitli mazeretlerle staja katılım göstermedi. YSP'ye katılmış olan tüm öğrencilerin % 81'i (n=99) araştırmaya katıldı ve toplam 119 staj programını tamamladı. Araştırmaya katılanların çoğunluğunu (% 66' sını n=65) kadınlar oluşturmaktadır.

Anket ve uygulama

Stajlarını 2013 yaz programında yapmış olan öğrencilere, Dekanlık ve ÖBAK tarafından düzenlenen sertifika dağıtım toplantısında memnuniyet anketi uygulandı. Önceki yıllarda ÖBAK tarafından alınan sözlü öğrenci geribildirimlerinden hareketle anket soruları oluşturuldu, 14 kişilik bir öğrenci grubuna ön uygulama yapıldı ve maddelerin doğru anlaşıldığından emin olundu. Dört ana bölümden oluşan anketin birinci bölümünde demografik bilgiler (4 soru), ikinci bölümünde yaz stajı yapmayı seçme nedenleri (12 soru), üçüncü bölümünde bilgi/beceri edinmede farklı açılardan stajı ne kadar faydalı buldukları (8 soru) ve dördüncü bölümde stajlarda karşılaşılan aksaklıklar (7 soru) sorgulandı. Stajdan genel memnuniyet tek bir soruyla ayrıca sorgulandı. Anketin ilk 3 bölümü 5'li Likert tipinde sorulardan (1: hiç; 2: biraz; 3: orta; 4: epey; 5: son derece), 4. bölümü yine 5'li Likert tipinde sorulardan (1: hiç; 2: çok seyrek; 3: seyrek; 4: sık; 5: çok sık) oluşturuldu. Demografik verilerden GANO 3'ün altı ile 3 ve 3 üzeri olanlar olarak 2 grup olarak analiz edildi. Likert ölçekleri "hiç-biraz" ve "epey-son derece" yanıtlarının dağılımları birleştirilerek üçlü gruplar halinde analiz edildi.

Çalışma Helsinki bildirgesine uygun olarak yürütüldü. Katılımcılara anket uygulamadan önce çalışmanın amacı anlatılıp sözlü onamları alındı.

İstatistiksel değerlendirme

Veriler SPSS 14.0 paket programında incelenmiş, frekans analizi, ortalama alma ve Ki-kare testleri uygulandı. Analizlerde anlamlılık değeri $p < 0.05$

olarak kabul edildi.

BULGULAR

Katılımcıların %58'i (n=57) katıldıkları stajdan genel memnuniyetlerini "epey/son derece" olarak ifade etmiştir. Yaz tatillerini staj yaparak değerlendirme nedenlerinde en yüksek puanları sırasıyla "ilgi duyduğu konular hakkında bilgi edinmek", "laboratuvar, klinik, ameliyathane ortamlarına alışmak" ve "ileride derslerini ve doktorluk becerilerini geliştirmesine katkıda bulunacağı fikri" almıştır (Tablo 2).

Tablo 2: Öğrencilerin YSP'ye katılmasında etkili olan nedenler

	Hiç/biraz	Orta	Epey/son derece
YSP'ye katılma nedenleri	n(%)	n(%)	n(%)
Belli konulardaki merakımı gidermek	3 (%3)	17 (%17)	79 (%80)
Deneyisel/klinik/ameliyathane ortamlarına alışmak, ön hazırlık yapmak	6 (%6)	17 (%17)	76 (%77)
İleride derslerime ve doktorluk becerilerimi geliştirmeme katkısı olacağı fikri	10 (%10)	17 (%17)	72 (%73)
Yaz döneminde ders yükünün olmaması	11 (%11)	17 (%17)	71 (%72)
Yazın boş olan vaktimi verimli geçirmek	14 (%14)	22 (%22)	63 (%64)
Uzmanlık seçimine daha bilinçli bir şekilde karar verme	12 (%12)	26 (%26)	61 (%62)
Öğrenci sayısının yili içi stajlara göre az oluşu	25 (%25)	20 (%20)	54 (%55)
Stajın sınavının olmayışı, olsa da yaptırımının olmayışı	29 (%29)	19 (%19)	51 (%52)
Öğretim üyelerile iletişimi arttırmak	23 (%23)	26 (%26)	50 (%51)
Staj süresinin kısa oluşu	28 (%28)	25 (%25)	46 (%47)
Diploma ekinde görülmemesinin uzmanlıkta ve iş hayatında avantajlı olabileceği düşüncesi	28 (%28)	26 (%26)	45 (%46)
İleride, yurt içi/dışı farklı üniversitelerde staj başvurusuna faydalı olabileceği düşüncesi	28 (%28)	26 (%26)	45 (%46)

Tercih nedenlerinden bazılarının dağılımı cinsiyete göre anlamlı farklılık göstermiştir: Kadınların %62'si (n=40), erkeklerin ise %32'si (n=11) stajın sonunda herhangi bir sınav ya da yaptırımın olmayışının YSP'ye katılımlarında "epey/son derece" etkili olduğunu düşünmektedirler (p=0,01). Kadınların %55'i (n=36) ve erkeklerin %29'u (n=10) stajın süresinin kısa olmasının staja katılmalarında "epey/son derece" etkili olduğu düşünmektedirler (p=0,03).

Belli bilgi/beceri ve deneyimleri kazanma konusunda stajın sağladığı faydalara ilişkin görüşlerden (Tablo 3) bazıları öğrencilerin GANO (Genel Ağırlıklı Not Ortalaması) puanına göre anlamlı farklılık göstermiştir. Katılımcıların %41'i (n=41) diploma ekinde stajın yer almasının uzmanlıkta ve iş

hayatında "epey/son derece" etkili bir avantaj oluşturacağını düşünmektedir.

Tablo 3: YSP'ye katılan öğrencilerin bilgi/beceri/deneyim kazanma ilişkin görüşleri

	Hiç/biraz	Orta	Epey/son derece
Görüşler	n(%)	n(%)	n(%)
O alındaki hekim/araştırmacının görev ve sorumluluklarını; gerekli teorik ve pratik becerilerini neler olduğunu tespit etmene faydası oldu.	8 (%8)	18 (%18)	73 (%74)
Uzmanlık alanı seçimiyle ilgili düşüncelerimi netleştirmemde faydası oldu.	24 (%24)	28 (%28)	47 (%48)
Stajda öğrendiklerimin kendi iletişim becerilerimi geliştirmemde katkısı oldu.	16 (%16)	32 (%32)	51 (%52)
Stajda öğrendiklerimin kendi araştırma becerilerimi geliştirmemde katkısı oldu.	26 (%26)	32 (%32)	41 (%42)
Stajda öğrendiklerimin kendi klinik becerilerimi geliştirmemde katkısı oldu.	19 (%19)	26 (%26)	54 (%55)
Staj yapmak, Tıp Fakültesi'nde geçireceğim yıllara devam etmekteki motivasyonumu arttırdı.	14 (%14)	28 (%28)	57 (%58)
Seçmeli staj yapmayan öğrencilerden olumlu anlamda bir farkım olduğunu hissediyorum.	23 (%23)	20 (%20)	56 (%57)
Seçmeli staj esnasında kendimi bir hekim/araştırmacı gibi hissettim.	26 (%26)	28 (%28)	45 (%46)

GANO'su 3'ten düşük olan stajyerlerin %54'ü (n=25) ile GANO'su 3 ve 3'ten yüksek olan stajyerlerin %33'ü (n=16) yapılan stajların diploma ekinde görülmemesinin "epey/son derece" önemli olduğunu düşünmektedir (p=0,04). Uzmanlık seçimlerini daha bilinçli şekilde yapabilmek (%62; n=61) ve klinik veya araştırma becerilerinde gelişme sağlamak (%73; n=72) şeklindeki düşünceler, kişilerin staj yapma isteklerini "epey/son derece" etkilemiştir.

Staj yapılırken yaşanan aksaklıklara ilişkin bilgiler Tablo 4'te gösterilmektedir.

Tablo 4: YSP'ye katılan öğrencilerin stajda yaşanan aksaklıklara ilişkin görüşleri

	Hiç/Çok seyrek	Seyrek	Sık/Çok sık
Görüşler	n(%)	n(%)	n(%)
Staj döneminde uygulama olmaması	50 (%51)	26 (%26)	23 (%23)
Uygulama için sorumlu öğretim üyesinin olmaması veya ilgisizliği	62 (%63)	20 (%20)	17 (%17)
Uygulama için sorumlu araştırma görevlisi/uzman hekimin olmaması veya ilgisizliği	60 (%61)	18 (%18)	21 (%21)
Uygulama için malzemelerin olmaması/olan malzemelerin kullanılmaması	62 (%63)	29 (%29)	8 (%8)
Staj için yeterli bilgi donanımının olmaması	43 (%44)	34 (%34)	22 (%22)
Stajda fiziki koşulların yetersizliği	71 (%72)	18 (%18)	10 (%10)
Zorunlu olarak sınav yapılması veya rapor yazdırılması	86 (%87)	9 (%9)	4 (%4)

Stajda yer alan uygulamalarda kendisinden destek alınması beklenen uzman hekim ya da araştırma görevlisinin ilgisizliğinin "epey/son derece" olduğunu düşünen stajyerlerin oranı GANO'su 3'ten düşük olanlarda %24 (n=11) iken, GANO'su 3 ve 3'ten yüksek olan stajyerler arasında bu oran %6 (n=3) olarak bulunmuştur (p=0,005). Aksine, "hiç/biraz" ilgisizlik olduğunu düşünenler, GANO'sunun

yüksek (n=28; %60) veya düşük (n=29; %64) olmasına göre farklılık göstermemiştir.

TARTIŞMA

Bu memnuniyet çalışmasında 2013 yaz döneminde ÖBAK YSP'ye katılan stajyerlerden sistematik bir şekilde anket ile geri dönüş toplanarak, katılımcıların YSP'yi tercihlerini belirleyen faktörler irdelenmiş, beklentilerinin karşılanıp karşılanmadığını ve yaşanan aksaklıklar araştırılmıştır.

YSP programına katılanların yaklaşık yarısı, programdan epey/son derece memnun olduklarını bildirmişlerdir. Literatürde, tıp fakültesi öğrenci memnuniyeti ile ilgili çalışmalar klinik dönemdeki stajlara odaklanmış olup, memnuniyetin genellikle orta ve düşük seviyede olduğu bildirilmiştir (2, 12). Bu çalışmanın sonuçlarının literatürden farklı olması, hem klinik hem de temel bilimler stajlarının değerlendirilmesinin bir arada yapılmış olmasından kaynaklanabilir. Ek olarak, YSP'nin, formal müfredat içindeki stajlardan farklılaştığı noktalar (sınavın olmayışı, sürenin kısa oluşu gibi) memnuniyet değerlendirmesini iyileştirmiş olabilir.

Tıp eğitimi süreci kişinin hayatında stres yaratan bir etken olarak görülmektedir (13). Tıp fakültesinde okuyanlar arasında kaygı ve depresyon belirtileri gösterme oranının toplumdakinden daha yüksek olabildiğini ve müfredatın bunda etkisi olabileceği belirtilmiştir (14). Klinik öncesi dönemden klinik döneme geçerken hastayla karşılaşma düşüncesi öğrencilerin kaygı düzeylerini artırabilmektedir. Sarıkaya ve ark(15) tarafından yapılan çalışmada, MÜTF öğrencilerinde bu kaygıların “yanlış teşhis” ve “yanlış tedavi” üzerinde yoğunlaştığı gösterilmiştir. Ayrıca kan alma, sütür atma, enjeksiyon yapma, hikaye alma gibi beceriler de endişe yaratmaktadır.

YSP'ye katılan öğrencilerin programa

katılma nedenleri arasında laboratuvar, klinik, ameliyathane ortamlarına alışmanın, ileride doktorluk becerilerinin gelişmesine katkıda bulunacağı fikrinin öncelik göstermesi, programın kişilerin kaygı duyabilecekleri alanlarda önceden bulunma ve kendini hazırlama imkânı sunduğunu göstermektedir. Yaz stajları ile öğrenciler hasta ile erken dönemde karşılaşarak hekimlik becerilerini uygulama şansı bulmuşlar ve seçmeli staj esnasında kendini bir hekim/araştırmacı gibi hissettiklerini belirtmişlerdir. Literatürde erken dönemde hasta ile karşılaşan öğrencilerin öğrenmeye ilgilerinin arttığı ve kendilerini doktor gibi hissettikleri görülmüştür (8).

Below ve ark (16) çalışmalarında öğrencinin klinik öncesi dönemde hasta ile karşılaşmasının öğrencinin kendine güvenini artırdığını, klinik becerilerini geliştirdiğini, gelecek planlarını desteklediğini ve biyomedikal araştırmalara motivasyonunu artırdığını saptamışlardır. MÜTF'de klinik öncesi dönemde uygulanan entegre müfredatın, klinikte daha çok pratik olması, öğrencilerin araştırma yapmaya teşvik edilmesi, seçmeli staj sayılarının artırılması, temel ve klinik uygulamalar arasında entegrasyonun sağlanması (17) şeklindeki hedeflerini gerçekleştirmede ÖBAK paydaş olarak sorumluluk almıştır.

Eğitim alanındaki stres yaratan etkenlerden biri olarak düşünülebilecek olan sınavlara verilen kaygı tepkisi üniversite öğrencileri arasında yaygındır ve sıklıkla performansta düşüşe ve ciddi psikolojik problemlere eşlik etmektedir (18).YSP'nin kurgusu içinde sınav olmayışı, süresinin kısa oluşu, kişinin gerçekten ilgilendiği ve/veya merak ettiği alanları seçmesine müsaade ediyor oluşu öğrenmeye, müfredat kaynaklı bir stresin müdahalesi ihtimalini azaltmaktadır ve bu programa katılma konusunda öğrencilerin YSP'ye olan ilgisini arttırmaktadır.

Hekimin kanıta dayalı tıp (KDT) yaklaşımını

uygulamaya dökebilmesi için güncellenen tıbbi bilgiye ve medikal uygulamalara etki eden sosyal ve politik güçlerin değişimine ayak uydurması ve yaşam boyu tıp eğitimini içselleştirmesi gerekmektedir (19). Yaşam boyu eğitimin bileşenlerini kanıta dayalı sağlık bakımını anlama, eleştirel değerlendirme, informatik ile aşinalık, bilgiye erişim stratejileri kurma, uygulamaya dayalı öğrenme yöntemlerini bilme gibi beceriler oluşturmaktadır (20).

Ancak son yıllarda tıp doktorları arasında, bilimsel araştırmalarda rol alma ve akademik kariyer planlama oranlarının gittikçe azaldığı bildirilmektedir (21). Bilimsel araştırma yöntemlerini öğretmek ve öğrencileri akademik kariyer yapmaya yönlendirmek amacıyla yurt dışında bazı üniversitelerde de biyomedikal araştırma için yaz stajı programları açılmaktadır (22). Lisans eğitiminin erken dönemlerinden itibaren YSP gibi uygulamaların yaygınlaşması öğrencilerin temel ve klinik bilim dallarında araştırma etiğini, kurallarını, yöntemlerini ve uygulamalarını görmesini ve araştırmaların içinde birebir yer alarak bunları özümsemelerini destekleyici olabilir.

Bu çalışmada, öğrencilerin, yaz stajının araştırma becerilerine katkı yaptığını ifade etmeleri, ileriki yıllarda bilimsel araştırmalara olan ilgilerini belirleyecek unsurlardan biri olması açısından önemli olabilir.

MÜTF’de öğrencinin kariyerini planlamasına hizmet edebilecek kısıtlı sayıda program bulunduğu için, eğitim dönemi dışında planlanan yaz stajları öğrencinin laboratuvar ve hastane ortamını kendi isteğiyle keşfetmesine olanak sağlayıp geleceğine ilişkin tercihlerine yön verebilir. Bu çalışmada da öğrencilerin yaz stajına katılmalarındaki ana motivasyonlar arasında, uzmanlık seçimlerini daha bilinçli yapabilmek ve ilgi duyulan konularda bilgi edinmek yer almaktadır. Tıp eğitimi sırasında

kariyer planlaması programlarına dâhil olan öğrencilerin bu alandaki memnuniyetlerinin arttığı, bu hoşnutluğun tıp eğitiminin sonunda kariyer tatminine dönüştüğü ve seçilen uzmanlık alanında değişikliğe gitmeden devam etmelerine katkı sağladığı gösterilmiştir (23). Klinik öncesi eğitim döneminde bile, gerekli olanaklar sağlandığında öğrenciler kariyer planlama ve merak ettikleri branşlara odaklanma yolunda adım atmaktadırlar. ÖBAK’ın düzenlediği stajlar, öğrencinin disiplinler hakkında bilgi almasının yanında, hastanedeki ya da araştırma ortamındaki işleyişi görmesini de sağlayarak, ileride ne ile karşılaşmak/karşılaşmamak istediğine karar verme noktasında varsayımlara değil de kendi deneyimlerine dayanabilmesine olanak yaratmaktadır.

Öğretim üyelerinin performansı ve yaklaşımı öğrencilerin stajlarını doğrudan etkilemekte ve öğrenciye danışmanlık yapan kişinin anlayışsızlığı ve/veya isteksizliği öğrenci üzerinde olumsuz bir etki bırakmaktadır (8). Kariyer planlamasında da öğretim görevlisinin tavrı ve yol göstericiliği (mentorluk) oldukça etkilidir (24). Ek ve ark (25) tarafından yapılan araştırmada, cerrahiye ilgisi olan öğrencilerin %98’inin öğrenimlerinin herhangi bir döneminde olumlu bir izlenim tarif ettikleri ortaya konmuştur.

Schwind ve ark (26) cerrahi bir deneyim sırasında genel öğrenme algısı ile “cerrahın pozitif rol model olması”nın ve “cerrahın davranış şekli”nin pozitif korelasyon gösterdiğini ortaya koymuşlardır. Başka bir çalışmada ise cerrahiye ilgisi olan öğrencilerin araştırma görevlilerini rol model olarak aldıkları gösterilmiştir (27). Klinik veya araştırma ortamlarında olumlu deneyimlerin kariyer seçiminde önemi olmasının yanı sıra, öğrencileri kucaklayan bir ortamda aktif katılımın ve olumlu etkileşimin yaşanmış olmasının da öğrenciyi öğrenmeye motive edici ve ilham verici olduğu gösterilmiştir (28).

YSP'de sınavın olmayışı ve staj sürelerinin kısa oluşu özellikle kadın öğrenciler açısından tercih edilebilirliği arttırmıştır. Bunun nedenini araştırılması için ileride niteliksel çalışmalar yapılabilir. Bu haliyle bu veri, program kurgusunda değişik ihtiyaçlara yanıt verecek (süre, alan, değerlendirme vs.) şekilde çeşitliliği artırmanın programa katılım açısından önem arz edebileceğini düşündürmektedir.

GANO'su düşük öğrencilerin YSP'nin diploma ekinde görülmesini yüksek olanlara göre önemli bulmaları, çeşitli nedenlerle ortalaması düşük olan öğrencilerin bu stajlar sayesinde, alana olan ilgi ve deneyimleri arttırmaya çalıştıkları ve not ortalaması haricinde staj belgesiyle sonraki profesyonel hayatlarında bu çabalarını ispatlayabilecekleri fikrini desteklemektedir.

Bu çalışmanın sonuçlarına göre, not ortalaması yüksek öğrenciler için araştırma görevlilerinin ilgisizliği daha az ifade edilirken, özellikle daha düşük akademik performansa sahip öğrencilerin ilgisizlikten daha fazla rahatsız olduğu izlenmiştir. Ancak, staj esnasında ilgisizliğin hiç olmadığını/az olduğunu ifade edenler, notu yüksek olsun ya da olmasın, katılımcıların yarısından fazladır.

Bu sonucun açıklanması yine bir niteliksel çalışma gerektirmektedir. Notların düşüklüğü ile kişilerin eğitimdeki aksaklıklarla başa çıkmaya çalışma yöntemleri, bunun genel akademik başarıyla ilişkisi ve programdan beklenti ve programı değerlendirmeye yansımaları ayrı bir çalışma konusudur.

Bu sonuçlar tıpkı cinsiyet faktöründe olduğu gibi başarı düzeyi farklı öğrencilerin programdan beklenti ve aksaklıklarla baş etme becerilerinin farklılaşabileceği ve program planlanırken bu aksaklıkların farkında olunmasının önemini göstermektedir.

İlgisizliğin mevcut olduğu koşulları bulmak

ve iyileştirmek bir sonraki staj düzenlemesi için program geliştirmeye yönelik hedefler arasındadır. Bu koşulları yaratan en önemli faktörün, staja gelen öğrencilerin beklentileri ve stajın hedefleri konusunda uzman ve araştırma görevlilerinin yeterince bilgilendirilmemeleri olduğu gözlemlenmiştir. Anabilim dalı başkanlarının ve öğretim üyelerinin bilgilendirilmelerine ek olarak, klinik eğitim veya araştırma ortamında tartışılmaz bir yeri olan araştırma görevlilerinin de uygun şekilde bilgilendirilmesi YSP'nin işlerliğini ve verimliliğini arttıracaktır. Temel bilimler laboratuvarlarında staj süresince başlayan araştırma heyecanının sürdürülmesi ve ortak planlanan projelerin öğrencilerin yaratacakları uygun zaman aralıklarında yürütülmesi sağlanabilir.

Dahili ve cerrahi dallarda staj yapılan bölüm sayısının olabildiğince artırılıp öğretim üyesi başına düşen öğrenci sayısı azaltılmasıyla, usta-çırak ilişkisinin daha rahat yakalanabileceği düşünülmektedir. Yaz stajlarının düzenlenmesinde ilk yıllarda yaşanan aksaklıklar programın fakülte genelinde tanınırlığının ve YSP'nin düzenleme ekibinde çalışan kişilerin sayısının artması ile aşılabilecektir.

Yaz Stajları Programı, tamamen ÖBAK üyesi öğrenciler tarafından, gönüllülük esasına dayanarak yürütülmektedir.

Bu programda fakülte dekanlığı sadece sürece izin ve onay açısından dahil olmaktadır. Benzer uygulamaların dekanlıklar da yoluyla yürütülmesi mümkün olabileceği gibi, hem katılan, hem de yürüten açısından gönüllülük esasıyla yürüten bir programda yürütücülerin ve katılımcıların tutumları ve memnuniyetleri daha farklı olabilir. Bu sebeple başka fakültelerde de benzer programların öncelikli olarak gönüllü öğrenciler tarafınca yürütülmesi önerilir.

SONUÇ

Hasta ile erken karşılaşmada, araştırma ve iletişim becerilerini geliştirmede ve kariyer planlamada öğrencilere olumlu katkı sağlayan, sınav stresi ve zaman baskısı yaratmayan, gönüllü katılıma dayalı Yaz Stajı Programı örgün eğitim programının hedeflediği yeterliklere ulaşmaya yardımcı olmuştur.

Ülkemizdeki diğer tıp fakültelerinde de benzer şekilde tüm dönem öğrencileri için yaz stajı imkânları sağlanması önerilir. Öğrencilerin isteğine göre, temel veya klinik bilimlerde düzenlenen yapılandırılmış stajlarda, sürecin daha verimli geçmesi ve öğrenci memnuniyeti açısından staj yapılacak anabilim dalının araştırma görevlileri dahil tüm çalışanlarının bilgilendirilmesi ve ön planda öğrenci topluluklarının düzenleyici olarak yer alması önerilir.

Gönüllülük ilkesi ile öğrenciler tarafından heyecanla düzenlenen ve yürütülen yaz stajlarının kalitesinin artırılması, sadece tıp fakültesi eğitiminin daha anlamlı ve bağlamdan kopuk olmadan yürütülmesine katkı yapmayacak, aynı zamanda kariyerlerini belirlemede öğrencileri yöreklendirecektir.

KAYNAKLAR

1. Stith JS, Butterfield WH, Strube MJ, Deusinger SS, Gillespie, DF. Personal, interpersonal and organizational influences on student satisfaction with clinical education. *Physical Therapy* 1998;78(6):635-645.
2. Sadeghi P, Hosseinian T. A review of satisfaction of medical staff and students in clinical training. *International Research Journal of Applied Basic Sciences* 2014;8(12):2336-38.
3. Ziaee V, Ahmadinejad Z, Morrovedji AR. An evaluation on medical students' satisfaction with clinical education and its effective factors. *Medical Education Online* 2004;9(8):1-8.
4. Flexner A. *Medical Education in the United States and Canada: A Report to the Carnegie Foundation for the Advancement of Teaching*. Carnegie Foundation Bulletin No. 4, 1910.
5. *Bio 2010: Transforming Undergraduate Education for Future Research Biologists*. The National Academies Press, 2003.
6. Bradley P, Mattick K. Integration of basic and clinical sciences. *An International Association for Medical Education* 2008. <http://www.amee.org/getattachment/Conferences/AMEE-Past-Conferences/AMEE-Conference-2008/Introduction-to-Medical-Education-Bradley-Mattick.pdf>. 4 Şubat 2015 tarihinde ulaşılmıştır.
7. Lam TP, Irwin M, Chow LW, Chan P. Early introduction of clinical skills teaching in a medical curriculum – factors affecting students' learning. *Med Educ* 2002;36(3):233-40.
8. Sakles JC, Maldonado RC, Kumari VG. Integration of Basic Sciences and Clinical Sciences in a Clerkship: A Pilot Study. *Medical Science Educator*. 2006;16(1):4-9.
9. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi Mezuniyet Öncesi Tıp Eğitimi Çerçeve Eğitim Programı, Aralık 2011. <http://dosya.marmara.edu.tr/tip/E%C4%9Fitim/E%C4%9Fitim%20Organizasyon%20ve%20k/mutf-MOE-CerEP1121211.pdf>. 15 Eylül 2014 tarihinde ulaşılmıştır.
10. Yavuz D, Çavdar S, Erenus M. Bir Tıp Fakültesinde Eğitimin ve Bilimsel Araştırmaların 27 Yıllık İzlemi: Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi. *Marmara Medical Journal* 2011; 24(1):1-9.
11. *Introduction to Clinical Practice-Year 2, Course Guidebook, 2012*. <http://tip.marmara.edu.tr/egitim/mezuniyet-onesi-egitim/klinik-onesi-egitim-programlari/>. 15 Eylül 2014 tarihinde ulaşılmıştır.

12. Daugherty SR, Baldwin DC Jr, Rowley BD. Learning, satisfaction, and mistreatment during medical internship: a national survey of working conditions. *JAMA* 1998;279(15):1194-9.
13. Firth-Cozens J. Medical student stress. *Medical Education* 2008;35(1):6-7
14. Smith CK, Peterson DF, Degenhardt BF, Johnson JC. Depression, anxiety, and perceived hassles among entering medical students. *Psychol Health Med* 2007;12(1): 31-39.
15. Sarikaya O, Civaner M, Kalaca S. The anxieties of medical students related to clinical training. *Int J Clin Pract* 2006;60(11):1414-8.
16. Below BV, Hellquist G, Rödger S, Gunnarsson R, Björkelund C, Wahlqvist M. Medical students' and facilitators' experiences of an Early Professional Contact course: Active and motivated students, strained facilitators. *BMC Med Educ* 2008;8:56.
17. Gülpınar MA, Yeğen B, Kalaça S, Batirel HF. Marmara Üniversitesi Tıp Fakültesi'nde Klinik Eğitim Programını Yeniden Yapılandırma Süreci, UTEAK 2012. 7. Ulusal Tıp Eğitimi Kongresi Özet Kitabı, 2012.
18. Neuderth S, Jab B, Schmidtke A. Strategies for reducing test anxiety and optimizing exam preparation in German university students: a prevention-oriented pilot project of the University of Würzburg. *Journal of Neural Transmission* 2009;116:785-790
19. Sackett DL, Rosenberg WMC, Gray JA, Haynes RB, Richardson WS. Evidence based medicine: what it is and what it isn't. *BMJ* 1996;312:71-2.
20. American Association of Medical Colleges and the American Association of Colleges of Nursing. Lifelong Learning in Medicine and Nursing: Final Conference Report. Washington DC: American Association of Colleges of Nursing, 2010.
21. Garrison HH, Deschamps AM. NIH Research Funding Dearly Career Physician Scientists: Continuing Challenges in the 21st century. *FASEB J* 2014;28(3):1049-58.
22. Cleland J, Engel N, Dunlop R, Kay C. Innovation in medical education: summer students hips. *Clin Teach* 2010;7(1):47-52.
23. Zink BJ, Hammoud MM, Middleton E, Moroney D, Schigelone A. A comprehensive medical student career development program improves medical student satisfaction with career planning. *Teach Learn Med* 2007;19(1):55-60.
24. Griffith CH, Georgesen JC, Wilson JF. Specialty choices of students who actually have choices: The influence of excellent clinical teachers. *Academic Medicine* 2000;75:278-82
25. Ek EW, Ek ET, Mackay SD. Under graduate experience of surgical teaching and its influence on career choice. *ANZ J Surg* 2005;75(8):713-718.
26. Schwind CJ, Boehler ML, Rogers DA, Williams RG, Dunnington G, Folsie R, Markwell SJ. Variables influencing medical student learning in the operating room. *Am J Surg* 2004;187(2):198-200.
27. Berman L, Rosenthal MS, Curry LA, Evans LV, Gusberg RJ. Attracting surgical clerks to surgical careers: role models, mentoring and engagement in the operating room. *J Am Coll Surg* 2008;207(6):793-800.
28. Marshall DC, Saliccioli JD, Walton SJ, Pitkin J, Shalhoub J, Malietzis G. Medical Student Experience in Surgery Influences Their Career Choices: A Systematic Review of the Literature. *J Surg Educ* 2015;72(3):438-45.

MARMARA ÜNİVERSİTESİ TIP FAKÜLTESİ ÖĞRENCİ BİLİMSEL ARAŞTIRMA KULÜBÜ YAZ STAJI DEĞERLENDİRME ANKETİ

Bu çalışma, 2013 yaz döneminde yapmış olduğunuz seçmeli yaz stajları ile ilgili görüşlerinizi değerlendirmek üzere yapılmaktadır. Çalışmaya katılım gönüllülük esasına dayalıdır, anket sonuçları toplu halde değerlendirilecektir ve kimlik bilgisi istenmemektedir. Elde edilen veriler, stajların değerlendirilmesi ve iyileştirilmesi için kullanılacaktır. Katılımınız için teşekkür ederiz.

1. Yaşınız:

2. Cinsiyetiniz: Kadın Erkek

3. Şu an kaçınıcı sınıftasınız?

4. Bu yıla kadarki not ortalamanız nedir?

1.80'nin altı 1.80-2 2-2.5 2.5-3 3-3.5 3.5-4

5. 2013 yazında yaptığımız seçmeli staj için genel memnuniyetinizi belirtiniz.		Hiç	biraz	orta	epey	son derece
(bölümün adını yazınız):		1	2	3	4	5
Aşağıda, seçmeli staj yapmada etkili olabilecek nedenler yazılmıştır. Lütfen her bir nedenin geçen yaz yaptığınız stajda sizin için ne kadar etkili olduğunu belirtiniz.		Hiç	biraz	orta	epey	son derece
6.	Yazın boş olan vaktimi verimli geçirmek	1	2	3	4	5
7.	Deneysel/klinik/ameliyathane ortamlarına alışmak, ön hazırlık yapmak	1	2	3	4	5
8.	Belli konulardaki merakımı gidermek	1	2	3	4	5
9.	Öğretim üyeleriyle iletişimi arttırmak	1	2	3	4	5
10.	İleride derslerime ve doktorluk becerilerimi geliştirmeme katkısı olacağı fikri	1	2	3	4	5
11.	Uzmanlık seçimime daha bilinçli bir şekilde karar verme	1	2	3	4	5
12.	Diploma ekinde görünmesinin uzmanlıkta ve iş hayatında avantajlı olabileceği düşüncesi	1	2	3	4	5
13.	İleride, yurt içi/dışı farklı üniversitelerde staj başvurusuna faydası olabileceği düşüncesi	1	2	3	4	5
14.	Stajın sınavının olmayışı, olsa da yaptırımının olmayışı	1	2	3	4	5
15.	Staj süresinin kısa oluşu	1	2	3	4	5
16.	Öğrenci sayısının yıl içi stajlara göre az oluşu	1	2	3	4	5
17.	Yaz döneminde ders yükünün olmaması	1	2	3	4	5
Geçen yaz yaptığımız seçmeli stajı düşündüğünüzde, aşağıdaki ifadelere ne derece katılırsınız?		hiç	biraz	orta	epey	son derece
18.	O alandaki hekim/araştırmacının görev ve sorumluluklarının, gerekli teorik ve pratik becerilerinin neler olduğunu tespit etmeye faydası oldu.	1	2	3	4	5
19.	Uzmanlık alanı seçimiyle ilgili düşüncelerimi netleştirmeye faydası oldu.	1	2	3	4	5
20.	Stajda öğrendiklerimin kendi iletişim becerilerimi geliştirmeye katkısı oldu.	1	2	3	4	5
21.	Stajda öğrendiklerimin kendi araştırma becerilerimi geliştirmeye katkısı oldu.	1	2	3	4	5
22.	Stajda öğrendiklerimin kendi klinik becerilerimi geliştirmeye katkısı oldu.	1	2	3	4	5
23.	Staj yapmak, Tıp Fakültesi'nde geçireceğim yıllara devam etmekteki motivasyonumu arttırdı.	1	2	3	4	5
24.	Seçmeli staj yapmayan öğrencilerden olumlu anlamda bir farkım olduğunu hissediyorum.	1	2	3	4	5
25.	Seçmeli staj esnasında kendimi bir hekim/araştırmacı gibi hissettim.	1	2	3	4	5
Aşağıdaki durumlarla karşılaşma sıklığımızı staj yaptığımız anabilim dalı için değerlendiriniz.		Hiç	Çok seyrek	Seyrek	Sık	Çok sık
26.	Staj döneminde uygulama olmaması	1	2	3	4	5
27.	Uygulama için sorumlu öğretim üyesinin olmaması veya ilgisizliği	1	2	3	4	5
28.	Uygulamayı yapmakta olan araştırma görevlisi/uzman hekimin ilgisizliği	1	2	3	4	5
29.	Uygulama için malzemelerin olmaması/olan malzemelerin kullanılmaması	1	2	3	4	5
30.	Staj için yeterli bilgi donanımının olmaması	1	2	3	4	5
31.	Stajda fiziki koşulların yetersizliği (nöbette uyuyacak yer olmayışı, laboratuvarların küçük olması vs.)	1	2	3	4	5
32.	Zorunlu olarak sınav yapılması, rapor yazdırılması	1	2	3	4	5